

Nemzeti erdőprogram és az EU-csatlakozás

A rendszerváltozás után a magyar gazdaság egyik legdöntőbb kérdése az volt, hogy miképpen képes a világgazdasági és európai kapcsolati rendszerekkel együtt működni, hiszen a globalitás és integrációk korában ez minden gazdaság döntő kérdése, másrészt a magyar gazdaság *exportorientált alapon fejlődött tovább*. E döntő probléma megoldása sikeresen ment végbe, hiszen az ország társult tagjává vált az Európai Gazdasági Közösségnek, szabadkereskedelmi megállapodást kötött az EFTA-val és élvezte a Világbank és IMF támogatását és együttműködését a hazai gazdaság előtt álló bonyolult feladatok megoldásában.

Jelentős eredményeket ért el a gazdaság az exportnak piacgazdasági országokba történő „átorientálásában” is. Emellett a külföldi tőke növekvő szerepet vállalt az ország gazdasági életében.

2004. május 1. történelmi lépés kezdetét jelentette az ország gazdasági, történelmi és társadalmi életében. Az Európai Unióba való belépésünk és tagságunk megszerzése az első pillanatban talán nem teljes körűen ismerve a lehetőségeket és feltételeket, eleinte távolinak tűnt, de azután apránként mind több területen érezhetővé váltak hatásai.

A belépés első évében még csak könnyebbé, később szinte „észrevétlené” váló határátlépés a tagországokba ugyanúgy fontos hozzájárulás ehhez, mint az egyre több államban adottsággá váló szabad munkavállalás, a kezdettől fogva Unió-szerre elérhető tanulási lehetőségek sora, vagy éppen a különböző agrártámogatási formák kitanulása.

Mindezek számos újdonság megismerését, alkalmazását tette szükségessé.

Köztudott tény, hogy a piacgazdaságra való áttérés folyamatában (a recessziós periódusban) relatíve kisebb, később (pl. a megélénkülés időszakában) nagyobb mértékben kerül sor a természeti erőforrások igénybevételére. Ebben a folyamatban azonban nem csak a piachoz, hanem a természeti potenciál megőrzésének követelményeihez is igazodnunk kell.

A természeti erőforrásokkal való racionális gazdálkodás eddigi is, továbbá az EU-ba való belépésünkkel sorsdöntő kérdéssé vált az ország gazdasági életében.

Annál is inkább, mert az uniós csatlakozással

közösséggel felértékelődnek a történelmi tájak, a tájképi értékek megőrzésének igénye és alapvető változáson mennek át a tájhasználat szempontjai is.

Mindezen belül kiemelt szerepe van a természetes környezet védelmének, különös tekintettel a hazai erdőknek, mint a környezet- és természetvédelem, valamint a fa – mint nyersanyagforrás – szempontjából igen fontos nemzetgazdasági ágazatnak.

Az erdők nagy jelentősége különösen abban domborodik ki, hogy a mezőgazdasági növényeknél sokkal igénytelenebb fás növények olyan termőhelyeken (hegység, kopár, homok, szik) is megélnek, amelyeken a mezőgazdaság nem tud dolgozni. Az erdő megvédi a közösség javait a hirtelen lezúduló árvizek és a kőomlások ellen.

Az erdő ezenkívül mezővédő erdősávok alakjában előmozdítja a mezőgazdaság hatékonyabb termelését, mert mérsékeli az éghajlat szélsőségeit, csökkenti a szél erejét, növeli a levegő páratartalmát, és így több nedvességet biztosít a környező mezőgazdaság részére.

A nép egészségügyét úgy szolgálja, hogy tiszta és oxigénben gazdag levegőt biztosít az embereknek, a nyári hőség ellen menedéket nyújt embernek, állatnak egyaránt.

Az erdő magas rendű életközösség, benne az élőlények milliói élnek egymás mellett, kölcsönös egymásra hatásban. A benne élő növények, állatok szoros kapcsolatban vannak a szerves és szervetlen anyagokkal, a talajjal és a környező éghajlattal.

A magyar erdőgazdálkodás múltja és jelene

Honfoglaló őseink az ország jelenlegi területén a becslések szerint, mintegy 40–45%-os erdőssültséget találhattak. Természetesen az 1100 évvel ezelőtti állapot sem tekinthető érintetlen ősalapotnak, hiszen a honfoglalás előtti korokban itt élő népek is jelentős mértékben befolyásolták az erdők kiterjedését. Az emberi behatást megelőző időkben országunk területének mintegy 85%-a lehetett erdő, ennek jelentős része azonban alacsony záródású erdős sztyepp volt.

A honfoglalás 1000. évfordulóján, a mai Magyarország területén már csak 13%-os volt az erdőssültség, azaz ott-

honra lelt őseink meglehetősen hatékonyan csökkentették a magyar erdők kiterjedését. Megjegyzendő, hogy a korabeli Magyarország erdőssültsége ez idő tájt 27% körüli volt.

Európa szerzte Magyarország lehet az egyik legjellemzőbb példája annak, hogy egy adott ország erdeit mindenkor az illető ország történelmének ismeretében kell értékelni.

A számos történelmi háttértényező közül itt csak egyet említünk: az I. világháborút követő Trianoni diktátum tragikus kényszerpályákat jelölt ki az országnak és egyben az erdőgazdálkodásnak is. Az ország erdőterületeinek 84%-át (!) elveszítette, az erdőssültség 26%-ról 11,8%-ra esett vissza. A veszteség különösen súlyos volt a fenyvesek vonatkozásában. Az 1,8 millió ha fenyvesből mindössze 48 000 ha maradt meg, azaz 97%-a elveszett. A veszteség súlyát még tovább fokozta a tény, hogy az ország faipara korábban túlnyomórészt a kiváló ipari fát biztosító kárpáti fenyvesekre épült. Az égető fahiány a két világháború között is, de különösen a II. világháború után határozott és egyértelmű társadalmi igényt fogalmazott meg az erdőgazdálkodás irányában: növelni kell az ország erdőssűrűségét és a lehető legnagyobb mértékben függetleníteni Magyarországot a faimporttól.

E megfogalmazott céloknak megfelelően igen jelentős erdőtelepítési program indult be, mely különösen az 50-es években vett nagy lendületet.

Napjainkig 60%-ot meghaladó mértékben növeltük a 11,8%-os mélypontot jelentő erdőssűrűségi értéket. Magyarországon 1950–1990. között 600 000 ha új erdő létesült. Ezzel a teljesítménnyel világviszonylatban is vezető helyet foglalunk el az emberi erőfeszítések terén, mesterségesen létrehozott erdők arányát illetően.

1. sz. táblázat. Az ország erdőssültségének változása %-ban 1930 – 2000. között

Évek	Erdőssültségi %
1930	11,8
1940	11,9
1950	12,5
1960	14,0
1970	15,8
1980	17,8
1990	18,2
2000	19,2

2. sz. táblázat. Főbb fajok (fafajcsoportok) részaránya az ország erdőterületéből és élőfakészletéből 2000. évben, %-ban

Faj megnevezése	Erdőterület, %	Élőfakészlet, %
Tölgyek	21	25
Cser	11,4	13
Bükk	6,2	12
Gyertyán	5,7	5,5
Akác	21,6	12
Egyéb kemény lombos	4,6	4,5
Nyár	9,7	6,5
Egyéb lágy lombos	5,6	6
Erdei fenyő	8,4	10,1
Fekete fenyő	4,1	3,4
Egyéb fenyő	1,7	2

Az ország területének jelenleg 19,2%-a (1 787 398 ha) erdő. Erdünkben a lomb- és tűlevelű fajok aránya 86/14. Erdünk élőfakészlete 326,4 millió m³, ez évenként és hektárként átlagosan 6,7 m³-rel, azaz 12 millió m³-rel növekszik. Ezzel szemben az éves fakitermelés 7,3 millió m³ körüli, azaz erdünk fakészlete a fakitermeléseket figyelembe véve is 4,7 millió m³-rel gyarapszik évente. Erdünk 66%-ában a fatermesztés, 34%-ában pedig egyéb cél az elsődleges rendeltetés. A magyar erdők fajajánkénti megoszlása terület, illetve élőfakészlet szerint a 2. sz. táblázatban látható.

19 megyénk erdőszűrsége jelentős eltéréseket mutat. Míg Békés megye területének csupán 4,2%-át borítják erdők, addig Zalaiban 29,4%-át, Nógrádban pedig közel 37,1%-ot éri el az erdők aránya. A nagy tájegységeket tekintve legnagyobb erdőszűrséget Észak-Magyaror-

szágon találunk (27,7%) ez az érték a Dunántúlon 23,5%-, az Alföldön 12,9%.

Köztudott tény, hogy a földfelszíni (relief-, orografikus) tényezők általában közvetve, az általunk előidézett klimatikus hatásokkal, a hő- és csapadékvizszo-nyok módosításával befolyásolják a növényzet életét.

A tengerszint feletti magasság hatása az erdő faunájára

A tengerszint feletti magassággal megváltozik a hőmérséklet – a hegy lábától emelkedve általában 100 méterenként 0,5 C°-kal csökken a levegő hőmérséklete –, a fény, a csapadék és ennek megfelelően a növénytakaró is. Más lesz az erdő jellege, fajajösszetétele és termőképessége.

A tengerszint feletti magasság ugyanolyan szerepet játszik a növénytenyészeti övek függőleges kialakításában, mint a földrajzi szélesség a vízszintes el-

terjedésben. A síkságról elindulva először a tölgyek találhatók. A tölgyeket követi a bükkös, majd a lucfenyves, a törpefenyves, a havasi legelő és az örök hó öve.

A magyar erdők tengerszint feletti magasság szerinti megoszlását 4. sz. táblázat ismerteti.

4. sz. táblázat. A magyar erdők megoszlása a tengerszint feletti magasság függvényében 2000. évben

Tengerszint feletti magasság	százalékos megoszlás
Ártér	4,6
150 m alatt	36,8
151 – 250 m	28,5
251 – 350 m	17,1
351 – 450 m	7,7
451 – 550 m	3,0
551 – 650 m	1,4
651 – 750	0,5
751 m felett	0,4
Összesen:	100,0

A magyar erdők tulajdonviszonyainak változása a rendszerváltozás után

A rendszerváltást megelőzően erdünk túlnyomó része állami kézben volt, jelenleg mintegy 60%-a az állami erdők és 40% a magánerdők aránya. Ez az arány várhatóan a jövőben sem változik jelentősen az állami erdők rovására. Az erdők nem termelési jellegű szolgáltatásait (természetvédelem, tájvédelem, közjóléti funkciók stb.) ugyanis leginkább állami erdőkben lehet érvényesíteni, megvalósítani.

A teljes magyar erdőterületen üzemterv szerinti gazdálkodás folyik. Ez azt jelenti, hogy egyes erdőrészekre (néhány hektártól néhány tíz hektárig terjedő területű gazdálkodási egységek) az erdőgazdálkodóktól függetlenül szervezet végzi el az erdők leltározását, fogalmaz meg előírásokat, az előírások betartását pedig ugyancsak független szervezet végzi (Állami Erdészeti Szolgálat).

Az üzemterv szerinti gazdálkodás az egyik legfontosabb záloga annak, hogy a pillanatnyi gazdasági érdekek ne veszélyeztessék erdünk jövőjét, hosszú távú (fenntartható) tartalmas erdészeti céljainkat.

Az EU feltételrendszere értelmében az újonnan csatlakozó tíz országnak területeket kell kivonni a mezőgazdasági művelésből.

E területek legcélszerűbb hasznosításának az új erdőtelepítés látszik. 2035-ig az uniós és nemzeti források igénybevételével 780 000 ha új erdő lé-

3. sz. táblázat. Megyeink erdőszűrségi adatai 2000-ben

Megye	Terület, ha	Erdőterület, ha	Erdőszűrség, %
Baranya	442 951	105 116	23,7
Bács-Kiskun	844 515	153 202	18,1
Békés	563 105	23 593	4,2
Borsod-Abaúj Zemplén	724 717	193 652	26,7
Csongrád	426 268	31 573	7,4
Fejér	435 876	53 757	12,3
Győr-Moson-Sopron	408 870	73 015	17,9
Hajdú-Bihar	621 056	61 710	9,9
Heves	363 741	83 905	23,1
Jász-Nagykun-Szolnok	558 171	31 029	5,6
Komárom-Esztergom	225 058	60 114	26,7
Nógrád	254 418	94 501	37,1
Pest + Bp.	691 867	160 483	23,2
Somogy	603 586	165 320	27,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg	593 645	94 897	16,0
Tolna	370 331	63 739	17,2
Vas	333 620	91 958	27,6
Veszprém	461 259	134 701	29,2
Zala	378 411	111 132	29,4
Összesen:	9 302 915	1 787 398	átlag 19,2

tesítése várható, amelynek révén Magyarország erdősűrűsége 26%-ot meghaladó értékre növelhető.

Ennek megvalósulása esetén kevesebb, mint egy évszázad alatt (1950–2035) Magyarországon az erdőterület 1 380 000 ha-ral növekedne.

Az uniós erdőgazdálkodási támogatás az alábbi célok teljesítését szolgálja:

- a fenntartható erdőgazdálkodás és erdőszet fejlesztése,
- az erdőszeti erőforrások megóvása és javítása,
- az erdősíttett területek növelése.

A támogatás csak magánszemélyek és/vagy társaságaik, önkormányzatok és/vagy társaságaik tulajdonában lévő erdőkre és területekre adható. (Állami tulajdonú vállalatok birtokában lévő erdők, erdős területek, illetve olyan jogi személyek tulajdonában lévő erdő, amelynek 50%-a a fenti intézmények tulajdonában van, nem részesülhet támogatásban.)

Az erdőgazdálkodási támogatás az alábbiakra használható:

- helyi körülményekhez alkalmazkodó és a környezeti viszonyokkal összeegyeztethető telepítésre,
- erdők gazdasági, ökológiai vagy társadalmi értékének növelésére vonatkozó befektetés,
- erdőszeti termékek betakarítási, feldolgozási és értékesítési módszereinek fejlesztésére, a fa nyersanyagként történő feldolgozására, ipari feldolgozást megelőző munkaműveletekre,
- erdőszeti termékek új felhasználási és értékesítési lehetőségeinek elősegítésére,
- erdőtulajdonos társaságok létrehozására,
- tűzek által károsított erdőszeti termelőképeség helyreállítása.

Az erdősítteti támogatásban részesíthető olyan mezőgazdasági földterület, amelyen rendszeres gazdálkodás folyik, az állam határozza meg. A támogatás csak akkor folyósítható, ha a telepítés alkalmazkodik a helyi követelményekhez és megfelel a környezeti feltételeknek.

A támogatás a telepítési költségeken túl tartalmazhatja:

- az erdősíttett területek gondozási költségeinek 5 éven keresztül történő hektáronkénti támogatását,
- az erdősíttés miatti jövedelemkiesés fedezését azoknak, akik korábban maximum 20 éven keresztül azon a területen gazdálkodtak.

Az előnyugdíjazásban részesülőknél és a karácsonyfa-nevelő telepek létesítésére nem adható támogatás.

A gyors növekedésű fajták (ahol a

rotációs idő 15 évnél kevesebb) erdősítteti támogatása csak a telepítés költségeit foglalhatja magába.

Az elmaradt jövedelem fedezésére az alábbi támogatás igényelhető:

- gazdálkodók, vagy azok társulási számára: 177 380 Ft/ha (724 €/ha)
- minden egyéb magánjogi személy számára: 45 325 Ft/ha (185 €/ha)

Támogatásban részesíthetők azok a jogosultak, akik az erdők védelmi és ökológiai értékeit biztosítják, valamint a végrehajtandó intézkedéseket és költségeiket szerződésbe foglalták. A támogatási összegek a végrehajtott intézkedések tényleges költségei alapján kerülnek kifizetésre 9800 – 29 400 Ft/ha között (40–120 €/ha).

Következtetésképpen meg kell jegyezni a magyar gazdaság és ezen belül az agrárium számára csakúgy, mint az egész ország számára a következő időszak legfontosabb kérdése meglévő természeti értékeink hosszú távú megőrzése és racionális módon történő továbbfejlesztése. Ma már a magyar lakosság számára köztudott, hogy csatlakozásunkkal a természeti értékek vonatkozásában az EU jelentősen gazdagodik, aminek több oka és magyarázata is van.

A legfontosabb talán az, hogy a Kárpát-medence és ezen belül Magyarország természetes okok miatt rendkívül gazdag, változatos élővilágnak ad otthont. Ez egyfelől a medence és a környező hegyek klimatikus viszonyai magyarázzák, nevezetesen, hogy a szárazföldi, az atlantikus és a mediterrán klíma találkozási területén helyezkedik el. Ezek mindegyikéhez kapcsolódik egy rá jellemző sajátos élővilág, illetve a határzónákban ezek találkozása tovább növeli a változatosságot, a biológiai sokféleséget.

Az Európai Unióban belépésünkkel lezárult egy hosszú és a fejlesztés szempontjából átmeneti időszak és kezdetét vette egy folyamatos fejlesztés korszaka. A hazai vidék és természeti erőforrásaink fejlesztésének jövőképe, tehát a megélhetést biztosító munkahelyek megteremtése a kis- és középmezőre városokban, valamint a falvakban, aminek bekövetkezése a nemzetgazdaság fejlődésétől és a regionális fejlesztéstől függ.

E cél teljesítésére hivatott az uniós és nemzeti források igénybevitelével megvalósítandó erdőgazdálkodásunk fejlesztése is.

Irodalomjegyzék

1. Csete László és társai (1991.): Az EKA-hoz csatlakozás várható hatásai a magyar erdő és fagazdaságra I – II. Gazdálkodás, Budapest, 6. Szám

2. Gergely Sándor (1990.): Az új erdősítteti program feltételei Magyarországon. Gazdálkodás, Budapest, 5. Szám

3. Haraszthy László (2003.): Természeti értékeink megőrzésének lehetőségei. A falu XVIII. évf. 3. szám.

4. Illyés Benjamin (1986.): Az erdőszeti földértékelési kutatások eredményei. Erdészeti kutatások, Budapest, 40 – 405. Oldal

5. Illés Iván (2003.): Az Európai Unió regionális és vidékfejlesztési politikája 2006. után. A falu XVIII. évfolyam 2003. 3. Szám

6. Jávör Károly (2003.): Rövid meditáció a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervről. A falu XVIII. évfolyam 2003. 3. Szám

7. Király László és társai (1987.): A jövőképek kialakítás matematikai modellje. Az erdő Budapest, 2. Szám

8. Kovács Teréz (2003.): Vidékfejlesztési forgatókönyvek az EU csatlakozás kapcsán. A falu XVIII. évf. 3. Szám

9. KSH adattár és évkönyvek 1971 – 1991.

10. Láng István (2003.): A globális klímaváltozással kapcsolatos feladatok kutatásának terve. A falu XVIII. évf. 3. Szám

11. Mészáros Károly (1992.): Az élőkészlet – mint újratermelhető természeti erőforrás értékelése. VEAB konferencia, kézirat Veszprém

12. Nagy Bálint (2003.): Az agrárium lehetőségei és feladatai a vidékfejlesztésben. A falu XVIII. évf. 3. Szám

13. Sipos A. – Szűcs I. (1992.): Mezőgazdasági termőföld komplex értékelése, Külgazdasági Szemle 12. Szám

14. Solymos Rezső (1992.): Az erdőtelepítések segítik a mezőgazdasági túltermelés levezetését I – II. Erdőgazdaság és faipar 6. szám.

15. Szörényiné Kukorelli Irén (2003.): Kistérségi információs központok szerepe a vidéki sikerekben. A falu XVIII. évf. 3. Szám

16. Tompa Károly (1992.): Az erdőgazdálkodás számokban. Egyetemi jegyzet Sopron.

17. dr. Vahid Yousefi (2005.): Erdőfejlesztési politikánk múltja és jelene. AgrárágazatVI/6

Dr. Vahid Yousefi

(Ph. D.)

ny. vez. főtanácsos

Dr. Vahidné Kóbori Judit

közgazdász

ny. vez. főtanácsos

Radnóti Miklós:

Naptár

December

Délben ezüst telihold
a nap és csak sejlik az égen.
Köd száll, lomha madár.
Éjjel a hó esik és
angyal suhog át a sötétben.
Nesztelenül közelít,
mély havon át a halál.